

Andrea Kluitmann

Read My World

Andrea Kluitmann (1966) werd geboren in Duitsland en kwam voor haar studie naar Nederland en bleef. Ze studeerde Duitse taal- en letterkunde in Bochum en Amsterdam en vertaalt Nederlandse en Vlaamse kinder- en jeugdboeken, graphic novels, romans en toneelstukken in het Duits, onder meer van Gerbrand Bakker, Brecht Evens, Anna Woltz en Hella Haasse. Daarnaast recenseerde ze enkele jaren Duitstalige literatuur voor de Volkskrant. Als vaste columnist van het Expertisecentrum Literair Vertalen schreef ze regelmatig over haar ervaringen ‘tussen twee talen’. Ze was lid van de raden van advies van het Nederlands Letterenfonds en het ELV, is medeorganisator van de Vertalersgeluktournee en was vanaf het begin betrokken bij Vertaalverhaal.nl. Ook werkt ze als taaltrainer Duits voor auteurs en anderen uit de culturele sector. Ze geeft workshops en lezingen over spreken in het openbaar, vertalen en literatuur. Voor haar grote inzet voor het vertalersvak ontving ze in 2014 de VvL-Penning. ‘Read My World’ was een van de columns die ze sinds najaar 2020 maandelijks schrijft over het Vertalershuis Amsterdam.

Read My World

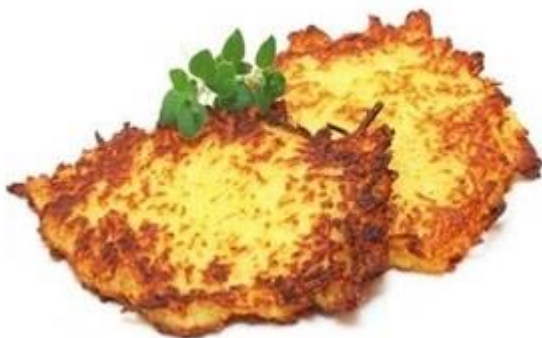
Als ik doelloos door Waterland fiets, hoor ik vaak de mooie altstem van mijn moeder die *Am Brunnen vor dem Tore* zingt. Soms doe ik mee en ga daarna door met het hele repertoire van Duitse volksliederen dat ik tot mijn beschikking heb. Die zijn vaak verrassend goed.

Zo is *Am Brunnen vor dem Tore* bijvoorbeeld van Schubert en de tekst van *Die Lorelei* (*Ich weiß nicht was soll es bedeuten, dass ich so traurig bin...*) is van Heinrich Heine. Mijn moeder ging zorgvuldig met taal om, dat viel me als kind al op, ook omdat ze me mooie brieven schreef als ik op zomerkamp was. Hoe mijn vader precies sprak weet ik niet, hij zei heel weinig en

hij overleed toen ik een kind was. Ik weet zeker dat hij Duits sprak, en dat ik daar niets bijzonders aan hoorde. Hij kwam uit het Nederlandse Lobith, maar ging in Duitsland naar school. Misschien was hij wel tweetalig, dat zou zomaar kunnen. Bij ons thuis was taal geen gespreksonderwerp, maar meer zoiets als armen of benen – als het goed was dan had je dat gewoon.

Zingend op de fiets denk ik ook soms aan Australische verpleeghuizen. Die zitten nu vol met dementerende Nederlanders die in de jaren vijftig naar Australië zijn geëmigreerd. Vaak hebben ze zo snel mogelijk Engels geleerd en hun kinderen geen Nederlands bijgebracht. Dat blijkt nu erg onhandig te zijn, want velen van hen zijn de Engelse taal volledig vergeten en spreken alleen nog Nederlands, wat niemand om hen heen begrijpt. Dat maakt ze soms gefrustreerd en zelfs agressief. In Melbourne is er om die reden een verpleeghuis dat regelmatig actief naar Nederlandstalige verpleegkundigen zoekt.

Soms stel ik me voor dat ik zelf ooit in een Nederlands tehuis zal zijn beland en zeg dat ik ontzettend veel zin heb in 'Reibekuchen'. Dan komt (als ik geluk heb) een lieve verzorger misschien met een stukje mierzoete Nederlandse taart aanzetten. Of hoe niemand het lichaamsdeel kan vinden dat ik 'Wade' noem en waarin ik kramp heb.

Ik heb maar één moedertaal en dat is Duits. Zodra ik mijn mond opendoe hoor je dat. Maar er was een tijd waarin het niet onmiddellijk opviel dat ik geen native-speaker Nederlands was. Toen ik eind jaren tachtig naar Nederland kwam waren Duitsers heel ongeliefd. Daarom deed ik mijn

stinkende best om de taal heel vlug en heel goed te leren en zodoende niet op te vallen. Dat lukte prima, maar wel met als gevolg dat mijn Duits slechter werd.

Op een gegeven moment besloot ik dat de prijs die ik moest betalen gewoon veel te hoog was. Behalve erg dierbaar was mijn moedertaal namelijk ook de taal waarmee ik als vertaler in mijn levensonderhoud voorzag. Nooit zou mijn Nederlands zo goed worden dat ik in deze taal kon vertalen, en zeker geen literaire teksten, waar zo veel tussen de regels gebeurt en elk woord telt. Zeer bewust ging ik weer veel meer in mijn moedertaal denken en leven, en mijn Nederlandse uitspraak werd met de dag slechter; kennelijk was ik niet in staat om beide talen op vergelijkbaar hoog niveau te hanteren.

Voor mijn beroepsleven is dat geen probleem; het moedertaalprincipe is onomstotelijk het enige wat voor mij werkt. Als ik in het Nederlands moet vertalen, voelt het alsof ik met handschoenen aan schrijf, en dan wel met van die dikke wollen wanten, model Bernie Sanders. Al hangt dat wel af van het genre. Er bestaan beslist ook teksten die ik met soepele latexhand in het Nederlands kan vertalen, maar veel verder kom ik niet.

Onlangs mocht ik als toehoorder aanwezig zijn bij de workshop Creatief Vertalen van het internationale literatuurfestival Read My World, die onder meer werd ondersteund door het Vertalershuis Amsterdam. Ik schrok oprecht toen workshopleider Canan Marasligil¹ zei dat het begrip moedertaal conservatief was. Zo voelde het voor mij niet, maar intussen begrijp ik dat in mijn zeer ondiverse literaire wereld het merendeel van de vertalers één moedertaal heeft en vervolgens één (of soms meerdere) talen later heeft geleerd. Zo kon de stelling ‘vertalen doe je altijd in je moedertaal’ verworpen tot een soort wet. Maar er zijn heel veel mensen die méér dan één moedertaal hebben. Op de presentatie van het *Revisor*-nummer ‘n *Brasa van talen*² over meertaligheid bijvoorbeeld vertelde vertaler en dichteres Nisrine Mbarki (vanaf ca. minuut 37:50)³ heel mooi over haar moedertalen Nederlands en Arabisch, en hoe beide onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

Veel deelnemers aan de *Read My World*-workshop waren meertalig, zo stond het ook in de oproep: gezocht werden meertalige makers (schrijvers, spoken word artists, dichters, redacteuren, digital creatives) die hun expertise wilden uitbreiden en inzetten in een festivalsetting.

Iedereen heeft een andere biografie, en het is nogal bot om uitgaande van je eigen achtergrond wetten te formuleren zoals: vertalen kun je alleen maar in je moedertaal, te meer daar vertalen zo veel meer formats kent dan alleen het boek.

In de workshop ging het om alle verschijningsvormen van het performatief vertalen, bijvoorbeeld audio-opnames, presentaties op het scherm, ondertitels en podiumperformances. Als workshopleider trad onder andere Jenny Mijnhijmer op, vertaler van *Sister Outsider*⁴ van Audre Lorde. Warda El-Kaddouri⁵ ging met de deelnemers aan de slag met storytelling en gebarentolk Tineke Groenenboom liet zien hoe je je als tolk op het podium kunt bewegen.

Canan benadrukte: ‘Je maakt als vertaler volledig deel uit van het *Read My World*-festival, je bent geen anoniem object dat de voorstelling vertraagt – ja, dat doe je zeker, vertragen – en juist dat draagt in onze ogen ook bij aan een goede vertaling. Op het podium heeft een goede vertaling een zichtbare persoonlijkheid nodig, je bent deel van de conversatie. Je mag commentaar geven, lachen, mimiek tonen, bewegen.’

Net als de uitspraak over het moedertaal-principe keek ik hiervan op. In plaats van veel aandacht voor mnemotechnieken⁶ en notities, wat ik had verwacht, werd er gefocust op het van tevoren persoonlijk leren kennen van taalbemiddelaars en auteurs, op empathie, present zijn, oogcontact maken en aandacht hebben voor het energie-level van de performer.

Bij dit event werd absoluut niet gestreefd naar onzichtbaarheid van de vertaler!

¹ <https://readmyworld.nl/gasten/canan-marasligil/>

² <https://www.derevisor.nl/product/de-revisor-28-n-brasa-van-talen/>

³ <https://youtu.be/UTmrM25iRi4>

⁴ <https://www.athenaeum.nl/nieuws/vertalers/2020/over-audre-lordes-sister-outsider-vertaald-door-jenny-mijnhijmer/>

⁵ <https://www.wardaekaddouri.com/over-mij>

⁶ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Mnemotechniek>